

Ptiči Parka Škocjanske jame

Jernej Figelj

Vsakega obiskovalca Parka Škocjanskih jam najprej presunejo ostenja ter reka Reka, ki jih je izklesala. Poleg ostenij večji del Parka sestavljajo gozdne in zaraščajoče površine, kraških goličav ni in tudi delež kulturne krajine je zelo majhen. Vse to se kaže tudi na vrstni sestavi in številčnosti ptic Parka Škocjanske jame. Park Škocjanske jame je sicer del veliko večjega mednarodno pomembnega območja za ptice (IBA) Kras, ki je tudi po *Ptičji direktivi* razglašeno kot posebno območje varstva *Natura 2000*. Večina kvalifikacijskih vrst - to so vrste, zaradi katerih je Kras razglašen za posebno območje varstva - so vrste odprte kulturne krajine ter skalnih sten. Večji del teh vrst lahko opazujemo tudi v Parku Škocjanske jame.

Zadnji temeljiti popis ptic v Parku Škocjanske jame je bil izveden skupaj z Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije v letih 2011 in 2012. Znotraj meja Parka je bilo zabeleženih 81 različnih vrst ptic, od tega kar 49 gnezdilk. Najštevilčnejša ptica v Parku je črnoglavka (*Sylvia atricapilla*), velikost njene populacije je ocenjena na 260 do 320 parov. Črnoglavka sodi v družino penic (Sylviidae) in je ena najbolj razširjenih ter številčnih vrst ptic v Sloveniji. Prebiva v različnih življenjskih prostorih, tako v gozdu kot v kulturni krajini in tudi v naseljih, v nižinah ter skoraj do gozdne meje. Črnoglavka se večinoma smuka po grmovju, zato jo težko opazimo in jo kljub pogostnosti redkokdo pozna. Veliko lažje jo

Čopasta sinica (Lophophanes cristatus) - njen življenjski prostor so iglasti gozdovi, v Škocjanskih jamah jo lahko opazujemo v nasadih črnega bora. Foto: Polona Gorišek.

prepoznamo po bogati žvrgoleči pesmi ter oglašanju, katerega zvok je podoben zvoku udarca dveh večjih frnikol ali pa dveh prodnikov. Poleg črnoglavk je v parku največ kosov (*Turdus merula*) (230 do 280 parov), taščic (*Erithacus rubecula*) (250 do 310 parov), ščinkavcev (*Fringilla coelebs*) (230 do 280 parov) in močvirskih sinic (*Poecile palustris*) (200 do 240 parov). Omenjene vrste so generalisti, torej vrste, ki so sposobne živeti v različnih življenjskih prostorih. Specialisti pa so vrste, ki so vezane na določeni življenjski prostor, na primer gozd, prodišče ali pa kulturno krajino. Najštevilčnejši specialisti v Parku Škocjanske jame so vrste, ki so vezane na gozd, kar glede na delež gozda

ni presenetljivo. Med njimi je najštevilčnejši vrbji kovaček (*Phylloscopus collybita*) s 160 do 200 gnezdečimi pari. Na vrstno sestavo ptic Parka močno vpliva tudi nasad črnega bora (*Pinus nigra*), zaradi katerega je v Parku moč opazovati meniščke (*Periparus ater*) in čopaste sinice (*Lophophanes cristatus*). Obe vrsti sta zelo pogosti. Njihovo število je ocenjeno na več kot 100 parov.

V gozdu se pogosto zadržuje tudi podhujka (*Caprimulgus europaeus*), daljna sorodnica sov. Ta nočna ptica živi v Sloveniji med aprilom in septembrom, ko gnezdi, zime pa preživlja v Afriki. Dve jajci znese kar na tla, in sicer na gozdni opad, ki je večinoma sestavljen iz listja in iglic. Za podhujko

Podhujka (Caprimulgus europaeus). Podhujka je vrsta iz Dodatka I Ptičje direktive, v gozdovih Parka Škocjanske jame gnezdi do 10 parov. Foto: Jure Novak.

je značilen kratek in zelo širok kljun, s katerim lovi žuželke v letu, večinoma nočne metulje.

Gozdnatost Škocjanskih jam se kaže tudi v bogati vrstni sestavi detlov in žoln. Tako lahko v Škocjanskih jamah poleg pogostega velikega detla (*Dendrocopos major*) opazujemo tudi malega detla (*Dryobates minor*), najmanjšega predstavnika detlov in žoln pri nas. Zelo redko je v hrastovih gozdovih bilo mogoče opazovati tudi zelo redkega srednjega detla (*Dendrocopos medius*), ki je v Sloveniji najštevilčnejši v poplavnih gozdovih ob Muri ter v Krakovskem gozdu. Poleg najmanjšega lahko tu opazujemo tudi največjega predstavnika detlov in žoln, in sicer črno žolno (*Dryocopus martius*). Črna žolna je lahko prepoznavna ptica tako po videzu kot tudi po trkanju in oglašanju. Od vseh naših detlov in žoln ima črna žolna naj-

močnejše in najdaljše trkanje (približno dve sekundi je dolgo), je pa tudi sicer zelo »zgovorna« in se rada oglašča. Od žoln lahko tukaj opazujemo še zeleno žolno (*Picus viridis*) in pivko (*Picus canus*). Za razliko od pivke, ki je gozdna vrsta, je zelena žolna bolj vezana na mozaično kulturno krajino.

V presvetljenem in skalovitem gozdu lahko opazujemo tudi skalnega strnada (*Emberiza cia*). Skalni strnad sicer živi v močno skaloviti pokrajini, najraje ima z grmičevjem ter redkimi drevesi zaraščena in strma skalovita pobočja. Čeprav ga bomo lahko videli tudi v gozdu, je najštevilčnejši v ostenjih udornic in kanjona. Prav skalne stene so tisti del Škocjanskih jam, ki je z varstvenega vidika najpomembnejši za ptice.

Redni gnezdilec v Škocjanskih jamah je najhitrejše bitje na svetu, sokol selec (*Falco peregrinus*). Najpogosteje se zadržuje v udor-

Skalni strnad (Emberiza cia), pogosta vrsta Velike in Male doline ter kanjona reke Reke. Foto: Dušan Klenovšek.

*Sokol selec (Falco peregrinus). V Škocjanskih jamah redno gnezdi par, in sicer v udornici Sokolak.
Foto: Martin Gorišek.*

nici Sokolak, pogosto ga je mogoče opaziti tudi v Veliki in Mali dolini, kamor hodi loviti domače golobe (*Columba domestica*?), ki tudi gnezdiijo v luknjah sten Velike in Male doline. Sokol selec svoj plen ulovi v zraku, nanj pa preži iz kakšnega visokega razglednega mesta, kot je na primer vrh pečine, ali pa med jadranjem visoko na nebu. Na plen se spusti z vrtoglavo hitrostjo, ki po podatkih nekaterih raziskav presega 300 kilometrov na uro. Kot pri večini ujed in sov je tudi pri sokolu selcu samica mnogo večja od samca. Različno sta velika zaradi več različnih med seboj povezanih razlogov. Ko so mladiči majhni, potrebujejo malo manj hrane in jih hrani samec, ki je manjši in lovi manjši plen. Poleg tega se takrat še ne znajo sami braniti, zato je bolje, da je na gnezdu večji od para, to je samica. Kasneje, ko zrastejo, se že znajo sami braniti, pa tudi več hrane potrebujejo, zato jih lahko samica pusti same in se odpravi loviti plen, ki je ve-

čji od samčevega plena.

Enako je tudi pri veliki uharici (*Bubo bubo*), ki je prav tako prebivalka ostenij Škocjanskih jam. Velika uharica je največja sova na svetu, premer kril pri samici je lahko tudi večji od 180 centimetrov. Je prehranski oportunist in pleni vse, kar lahko odnese. Na Primorskem velik delež v njeni prehrani predstavljajo ježi in podgane, sicer pa se prehranjuje tudi s pticami vse do velikosti krokarja, kanje in sive čaplje. Velika uharica lovi plen v pregledni odprti krajini iz preže. Njen način prehranjevanja je ključni dejavnik, zaradi katerega je velika uharica ogrožena. Srednjenapetostni daljnovidci so namreč idealne preže za njo, žal pa je velika uharica dovolj velika, da se lahko hkrati dotakne žice in stebra, s tem sklene tokokrog in smrt zaradi električnega udara nastopi v trenutku. Velika uharica v Škocjanskih jamah ni redna gnezdilka, večinoma smo opazovali le nesparjenega samca. V zadnjih

letih so v sodelovanju s podjetjem Elektro Primorska mnogo daljnovodov v Parku Škocjanske jame in neposredni okolici sanirali tako, da so veliki uharici prijazni. Predvidevamo, da bodo takšni ukrepi pripomogli k temu, da bo velika uharica spet postala redna gnezdilka Parka Škocjanske jame. V stenah si svoj prostor najdejo tudi manjše ptice. Približno 30 parov planinskih hudournikov (*Tachymarptis melba*) si je za gnezdišče izbralo Škocjanske jame. Planinski hudournik je v Sloveniji zelo redka ptica, ki gnezdi v ostenjih kraškega roba ter v Julijskih Alpah. Planinski hudournik se prehranjuje z letečimi žuželkami, ki jih, tako kot podhujka, lovi v zraku med letom. Tudi planinski hudournik ima podobno kot podhujka kratek in širok kljun, s katerim lažje ulovi žuželko. Planinski hudourniki imajo še eno posebno lastnosti, večino svojega življenja namreč preživijo v zraku, še celo spijo v zraku. Čeprav so po videzu hudourniki zelo podobni lastovicam, z njimi niso

v sorodu. V stenah Škocjanskih jam smo v zadnjih letih potrdili tudi gnezdenje skalne lastovke (*Ptyonoprogne rupestris*). Skalna lastovka je v Sloveniji navzoča čez celo leto, se pa njeno število v zadnjih desetletjih povečuje. Gnezdi v skalnih stenah visokogorja in sredogorja, dobimo pa jo lahko tudi pod višjimi viadukti in v kamnolomih. Ena zanimivejših ptic sten Škocjanskih jam je skalni plezalček (*Tichodroma muraria*). Skalni plezalček se v Škocjanskih jamah pojavlja samo pozimi zunaj gnezditvenega obdobja. Ta pisana ptica gnezdi v visokih stenah Alp, zelo rada ima stene, iz katerih meži voda. Prezimuje pa v toplejših stenah Sredozemlja, pri nas najpogosteje v stenah kraškega roba in Vipavske doline. Nanj moramo biti pozorni, če Škocjanske jame obiščemo v obdobju med oktobrom in marcem.

Veličastni kanjon je izklesala reka Reka, ki je edina površinska tekoča voda na Krasu. Tako lahko nekatere ptice na Krasu opazujemo samo tu. Značilni vrsti takšnih voda,

Skalni plezalček (Tichodroma muraria). V Škocjanskih jamah je zimski gost, med oktobrom in marcem ga lahko opazujemo v stenah Velike in Male doline. Foto: Dušan Klenovšek.

kot je reka Reka v svojem zgornjem toku, sta siva pastirica (*Motacilla cinerea*) in povodni kos (*Cinclus cinclus*). Oba sta tudi dobra kazalca za kakovost vode takšnih vodotokov. Gnezditva v stenah in večjih balvanih ob vodi in če se siva pastirica drži bregov ter suhih kamnov, je povodnemu kosu glede mokrote čisto vseeno. Prehranjuje se z nevretenčarji, ki jih lovi tudi na dnu reke. Povodni kos je najboljši plavalec med pticami pevkami.

Zunaj gnezditve je mogoče opazovati tudi vodomca (*Alcedo atthis*). Vodomec tudi gnezdi na reki Reki, vendar ne v Škocjanskih jamah, saj so bregovi tu zanj neprimerni. Vodomec gnezdi v naravni brežini iz peska ali zemlje. V to brežino si izkoplje gnezdilni rov, na koncu katerega znese jajca. Brežine v Škocjanskih jamah so iz apnenca in tako mnogo pretrda za vodomca, je pa reka Reka za gnezdenje zanj primerna v mirnejšem srednjem in spodnjem toku, kjer tudi dejansko gnezdi.

Nekoč je bil Kras zelo odprta pokrajina, ki se je v zadnjem stoletju temeljito zarasla. Nekateri deli so bili načrtno nasajeni s črnim borom, nekateri predeli pa so se zarasli počasi, tako kot so ljudje počasi opuščali rabo prostora. Z izginjanjem kraških goličav in kulturne krajine izginjajo tudi ptice, ki živijo v takšnem življenjskem prostoru. Od vrst kulturne krajine je do zaraščanja še najbolj strpen hribski škrjanec (*Lullula arborea*), ki je po skoraj celem Krasu navzoča in številčna ptica. Značilna vrsta kulturne krajine je tudi rjavi srakoper (*Lanius collurio*). V Sloveniji ga bomo lahko opazovali med aprilom in oktobrom, prezimuje pa v južnem podsaharskem delu Afrike. Rjavi srakoper je značilna vrsta mejic in trnatega grmičevja, v katerem si splete gnezdo, prehranjuje pa se z veliki žuželkami, kobilicami, bramorji in podobnimi. Nekaterne vrste pa zaraščanja ne prenašajo tako dobro oziroma potrebujejo resnično »stepsko« pokrajino. Tako so znotraj samega Parka

Povodnega kosa (Cinclus cinclus) lahko vse leto opazujemo v brzicah reke Reke. Foto: Polona Gorišek.

Škocjanske jame že pred desetletji prenehale gnezditi značilne vrste odprte kulturne krajine, kot so poljski škrjanec (*Alauda arvensis*), veliki strnad (*Emberiza calandra*), prosnik (*Saxicola torquata*), repnik (*Linaria cannabina*) in smrdokavra (*Upupa epops*). Te vrste gnezdijo v odprti mozaični krajini, v kateri prevladujejo ekstenzivno gojeni travniki in žitne njive. Število žitnih njiv je na Krasu že davno močno upadlo (čeprav se zadnja leta povečuje), tako da lahko te vrste opazujemo predvsem na ostankih kraških goličav. Škocjanskim jamam je najbližja takšna krajina Ležeški gabrk pod Vremščico. Tu lahko opazujemo in poslušamo vse prej naštete vrste, in to v dokaj velikem številu. Še ne dolgo tega, v začetku 21. stoletja, je tod gnezdil tudi vrtni strnad (*Emberiza hortulana*), ki je trenutno ena najbolj ogroženih slovenskih vrst ptic. Še v začetku 21. stoletja je njegova populacija štela več sto parov, v letu 2016 pa smo v celotni Sloveniji zabeležili zgolj 17 pojočih samcev, od katerih jih je zgolj 5 gnezdilo. Vrtni strnad

prebiva na prostranih suhih travnikih in pašnikih, na katerih so na redko posejana posamezna drevesa ter manjše skupine dreves. Razlog njegovega upada v Sloveniji je izginjanje primerne življenjskega prostora zaradi zaraščanja, ne gre pa zanemariti tudi vpliv krivolova v Sredozemlju.

V Parku Škocjanske jame je ptic seveda več, kot smo jih opisali, zato pogumno vzemite daljnogled v roke ter se odpravite na izlet, kjer se boste na lastne oči lahko prepričali o pestrem ptičjem svetu Škocjanskih jam.

Jernej Figelj se s pticami ukvarja od druge polovice devetdesetih let prejšnjega stoletja. Nekdanji zaposleni ter član Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DO-PPS) je sodeloval pri mnogih društvenih popisih in monitoringih, med drugim tudi pri inventarizaciji in monitoringu ptic Parka Škocjanske jame v letih od 2011 do 2016.